

**Извештај са упутством на тему поступака предузетих на
националном нивоу поводом UNECE-ове Стратегије регионалног
спровођења (RIS)² Мадридског међународног плана акције у вези са
старењем (MIPAA)³**

Април 2011.

Усвојено од стране Канцеларије Радне групе за старење

¹ *United Nations Economic Commission for Europe – UNECE* (прим.прев.)

² *Regional Implementation Strategy – RIS* (прим.прев.)

³ *Madrid International Plan of Action on Ageing – MIPAA* (прим.прев.)

Садржај:

Увод

Образац Извештаја на тему поступака предузетих на националном нивоу поводом UNECE-ове Стратегије регионалног спровођења (RIS) Мадридског међународног плана акције у вези са старењем (MIPAA) у Републици Србији

Извршни резиме
Општи подаци

1. Национална ситуација у вези са старењем

2. Методологија

3. Преглед и оцењивање националних акција предузетих да би се испуниле обавезе које проистичу из MIPAA/RIS

- а) Општи радни оквир
- б) Процена инструмената
- в) Национални капацитети

RIS Обавеза 1: Увести питање старења у све области јавних политика, са циљем да се друштва и економије ускладе са демографским променама да бисмо добили друштво за сва старосна доба

RIS Обавеза 2: Омогућити пуну интеграцију и учешће старијих особа у друштву

RIS Обавеза 3: Промовисати равномеран и одржив економски раст, као одговор на старење становништва

RIS Обавеза 4: Прилагодити системе социјалне заштите, како би одговорили на демографске промене и њихове друштвене и економске последице

RIS Обавеза 5: Омогућити тржиштима рада да одговоре на економске и социјалне последице старења становништва

RIS Обавеза 6: Промовисати начело учења у току читавог живота, и прилагодити образовни систем тако да излази у сусрет измењеним економским, друштвеним и демографским околностима

RIS Обавеза 7: Тежити да се људима омогући квалитетан живот у свим старосним добима, што подразумева одржавање независног становања, здравља и благостања

RIS Обавеза 8: Увести приступ родне равноправности у друштво које стари

RIS Обавеза 9: Пружити подршку породицама које пружају негу старијим лицима, и промовисати међугенерациску и унутаргенерациску солидарност међу њиховим члановима

RIS Обавеза 10: Промовисати спровођење и праћење Стратегије регионалног спровођења, кроз регионалну сарадњу

4. Закључци и приоритети за будућност

Анекс

Увод

Извештај Генералног секретара Уједињених нација насловљен „Даље спровођење Мадридског међународног плана акције у вези са старењем“ (MIPAA), представљен на 48. заседању Комисије за друштвени развој 2010. године (E/CN.5/2010/4), навео је да је од изузетног значаја да државе размењују информације, искуства и примере добре праксе, као и да извлаче закључке и одређују приоритете за будућу сарадњу и техничку помоћ. Ово је најрелевантније на **регионалном нивоу, и то посебно за време поступака прегледа и оцењивања**, које организују регионалне комисије. У UNECE регији, први циклус прегледа и оцењивања спровођења MIPAA/RIS закључен је 2007. године, на Министарској конференцији UNECE-а одржаној у Шпанији, у Леону. Секретаријат UNECE-а тренутно ради на спровођењу другог циклуса⁴ прегледа и оцењивања, уз подршку Радне групе за старење и и њене Канцеларије, као и Европског центра за политике социјалне заштите и истраживање из Беча (ECV). UNECE-ова Министарска конференција о старењу, која ће бити одржана у Аустрији, у Бечу, 19. и 20. септембра 2012. године, замишљена је као закључни регионални догађај другог циклуса прегледа и оцењивања спровођења MIPAA/RIS.

Ове смернице осмишљене су тако да пруже помоћ државама чланицама у подношењу извештаја на тему поступака предузетих на националном нивоу поводом UNECE-ове Стратегије регионалног спровођења (RIS) Мадридског међународног плана акције у вези са старењем (MIPAA). Намењене су националним контакт особама задуженим за питање старења, као и свима другима који учествују у припреми извештаја. Надамо се да ће образац пружен у овом документу помоћи контакт особама задуженим за питање старења да организују постојећи и новоприкупљени материјал у језгровит извештај. Усклађена структура извештаја поднетих од стране земаља такође помаже да се резимира развој ситуације у вези са старењем у региону, као и да се размене искуства између држава чланица.

Информације достављене у оквиру ових извештаја поднетих од стране држава чланица чиниће основу за дискусију на UNECE-овој Конференцији о старењу у Аустрији, у Бечу, 2012. Главна тема Конференције ће бити „**Створити друштво за сва старосна доба: промовисање квалитетног живота и активног старења**“, те се стога очекује да ће се национални извештаји фокусирати на ове аспекте, тамо где је то релевантно и могуће. Секретаријат UNECE-а ће припремити обједињени извештај заснован на националним налазима, и представиће га на Конференцији.

Предлаже се да национални извештај буде дуг између 6000 и 8000 речи (12-14 страница А4 формата, са једноструким проредом, без анекса), што обухвата и извршни резиме од 500 до 700 речи. **Крајњи рок за подношење извештаја Секретаријату UNECE-а је 31. октобар 2011.** За додатне информације, упућујемо вас на следеће документе који су доступни на интернет страници UNECE-ове Јединице за Становништво <http://www.unece.org/pau/>:

- Регионална стратегија спровођења Мадридског међународног плана акције у вези са старењем (http://www.unece.org/pau/docs/ece/2002/ECE_AC23_2002_2_Rev6_e.pdf)
- Министарска декларација из Берлина – Друштво за сва старосна доба у UNECE региону (http://www.unece.org/pau/docs/ece/2002/ECE_AC23_2002_3_Rev2_e.pdf)
- Министарска декларација из Леона - Друштво за сва старосна доба: Изазови и могућности (http://www.unece.org/pau/docs/ece/2007/ECE_AC30_2007_2.e.pdf#Page=6)
- Смернице за преглед и оцењивање MIPAA: приступ одоздо навише (<http://www.un.org/ageing/documents/MIPAA/GuidelinesAgeingfinal13%20Dec2006.pdf>)

⁴ Модалитети другог циклуса прегледа и оцењивања MIPAA, који треба да се спроведе на националним и регионалним нивоима у 2011. и 2012., наведени су у извештају Генералног секретара поднетом на 49. заседању Комисије за друштвени развој у 2011. (E/CN.5/2011/7)

Образац Извештаја на тему поступака предузетих на националном нивоу поводом UNECE-ове Стратегије регионалног спровођења (RIS) Мадридског међународног плана акције у вези са старењем (MIPAA) у Србији

Извршни резиме

Молимо да напишете **извршни резиме** дужине од 500 до 700 речи (страна до страна и по А4 формата са једноструким проредом), у складу са доле наведеном структуром:

- *Методологија коришћена за овај извештај, са посебним нагласком на партиципативни приступ одоздо навише, уколико је он коришћен (у следећем делу!)*
 - *Кратак преглед напретка на националном нивоу у испуњавању (или кашњења у испуњавању) обавеза које проистичу из MIPAA/RIS. Обухватите три до пет крупнијих достигнућа од 2007., и три до пет важних области које треба унапредити у будућности.*
- I. **Уважавање и увођење феномена старења у свим аспектима политике развоја друштва и све остале Обавезе које проистичу из MIPAA/RIS истовремено су и стратешки правци деловања у Националној стратегији о старењу (НСС, 2006). У периоду 2007-10 постигнут је значајан напредак.**

Постигнут је значајан успех у процесу mainstreaming ageing. Национална стратегија о старењу (усвојена у септембру, 2006) је подстакла и допринела увођењу феномена старења у развојне планове а њени циљеви су пренети у многе друге стратешке документе, како на локалном тако и на националном нивоу (нпр. Стратегију одрживог развоја Републике Србије - 2009.). Напредак је у томе што у посматраном периоду 2007-10. Влада Србије доноси више од 20 стратешких докумената (и више закона) у различитим областима а који обухватају и интересе старијих грађана (нпр. Стратегија запошљавања, Стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима, Стратегија за побољшавање положаја жена и унапређивање родне равноправности, Стратегија за палијативно збрињавање, Стратегија о ХИВ инфекцији и АИДСу, Стратегија за решавање питања избеглица и ИРЛ, Стратегија заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, реституција имовине итд). У наредном периоду је највећи изазов даље унапређивање сарадње и повећање координације између ресора и унутар ресора.

- II. **На подручју инклузије старијих или подстицања интеграције старијих особа у друштво за учињени напредак је вредност у томе што су сами старији грађани највише допринели унапређењу са циљем активног укључивања у заједницу и тиме и ширења позитивне слике о старијима.**

Интеграцију старијих у друштво манифестује и постигнут успех међу старијима али и другим генерацијама у развоју волонтеризма и изражавања међу и унутаргенерацијске солидарности. Највећи број акција за старије предузимају саме старије особе и старији волонтери. Организација Савеза пензионера Србије чији је целокупан програм окренут

социјалном укључивању старијих у друштво, броји 32% од укупног броја пензионера (1,6 милиона) и представља базу из које је настала Партија уједињених пензионера Србије. Црвени крст Србије је у 2010. години у свим акцијама (од земљотреса у Краљеву, до прикупљања различитих врста помоћи) регистровао чак 60 хиљада волонтера а од тог броја 20% су особе старијег доба. <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/279005/Solidarnost-se-vraca-u-Srbiju>.

- III. Обавеза у вези са макроекономском расподелом се у пракси реализује као рад на промоцији праведне расподеле и одрживог економског раста. Влада и релевантна министарства су после 2008 била више окупирана ублажавањем неповољних последица међународне кризе а мање усмерена на одрживост пензијског система.

Постигнути ниво солидарности друштва за функционисање пензионог система је обезбедио социјалну и материјалну сигурности већине старијих грађана - пензионера. Кључне последице међународне кризе у Србији су велика ликвидност, пад производње и извоза, смањење запослености и повећање незапослености, пад животног стандарда и раст сиромаштва. У таквим условима расходи за пензије су се од 2005-2010 удвостручили и представљају 13,8% БДП.. Иако пензије нису реално велике, у јуну, 2011 је просечна пензија 206 Еур или 55% од просечне плате (извор: 2011 Билтен Министарства финансија). Побољшање одрживости ПИО система ће бити највећи изазов за наредни период.

- IV. Подручје социјалне заштите се последицама старења прилагођава постепено и успешно. Држава помаже развој невладиног сектора и подржава раст приватног сектора услуга за старије (2008-10). Реформа је у завршној фази, а неки њени резултати су већ присутни у пракси За 40% пораст броја старијих особа, social beneficiares у јавном сектору социјалне заштите, са 60 хиљада у 2007 на 106 хиљада у 2010. (Извор – сајт Републичког завода за социјалну заштиту www.zavodsz.gov.rs).

Успех у области развоја различитих социјалних сервиса за старије у локалној заједници постигнут је кроз динамичан раст броја и врсте понуде услуга за самосталан живот у сопственом домаћинству. За само три године (2007.-2010.) број старијих особа које користе социјалне услуге у локалној средини је удвостручен. Обзиром на велики број захтева који се евидентирају, може се очекивати да се овај тренд раста настави и да се у понуду све више укључују НВО и приватни пружаоци услуга.

(<http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/naslovna/god-izvestavanja/IZVESTAJ%20CSR%202010%20-%20FINAL.pdf>)

- V. У прилагођавање тржишта рада Влада улаже велике напоре. Било је успеха у запошљавању до 2008 а после тога, незапосленост је у порасту. Влада је усвојила нову, наредну стратегију запошљавања (2011 – 2020) са акцијама планираним за све осетљиве групе - старије раднике, жене, особе са инвалидитетом.

Чињеница је да се раст стопе незапослености не може приписати искључиво негативним ефектима економске кризе. Стога ће прилагођавање тржишта рада старењу бити важан изазов и за будући период.

- VI. Подстицање доживотног образовања – Појединачне акције су успешно започете али недовољно одрживе не могу да трају, јављају се нове, али је све заједно мало са становишта усвојене Стратегије и Закона о развоју образовања одраслих који је у процедури.
- VII. Подручје постизања бољег здравља и самосталности – Сачињен је стратешки оквир и реформе здравственог сектора су у току, а степен прилагођености и постизање договорених услова за здравствену заштиту старијих, није задовољавајући. Постигнут је видан напредак у промоцији здравих стилова живота. Геронтолошка и геријатријска знања треба буду више и шире доступна, као и више истраживачких пројеката у овој области.

Највећи изазови су у обезбеђењу средстава за имплементацију организованијег повезивања ресурса здравља са ресором социјалне заштите у јединствен концепт и програм политике LTC.

- VIII. Подручје родне једнакости . Усвојена је Стратегија и Закон о родној равноправности. У пракси још увек недостају реални ефекти као нпр. унапређење материјалног положаја и здравља старијих жена на удаљеним, сеоским подручјима.
- IX. Подршка породицама старијих – Иако се све више развијају услуге којима се у оквиру локалне средине помаже домаћинствима старијих истовремено су пуне и листе чекања. Неке акције за помоћ породици реализоване су и у пружању услуга здравствене заштите.

Подршка неформалним неговатељима и већа помоћ породици која брине о изразито старијим и болесним особама ће бити један од великих изазова у наредном периоду.

- X. Међународна сарадња у имплементацији MIPAA/RIS. Србија је била редовно активна у области међународне сарадње. Праћење имплементације стратешких докумената у области старења реализује се у јавном сектору а у невладином сектору по пројектима. Координацију и подршку међународној сарадњи врши Владин Савет за питања старења и старости. Питањима MIPAA/RIS и примене НСС био је посвећен и Геронтолошки конгрес Србије 2010 са међународним учешћем.

- **Закључак**

У остваривању свих десет обавеза постигнути су позитивни резултати или неки успеси. Међутим, и у наредном периоду постоје изазови који захтевају да целокупно друштво има активнији приступ последицама старења, да саме старије особе буду активније и то посебно у акцијама за веће укључивање старијих на тржиште рада и смањење сиромаштва, у заштити најугроженијих и развоју концепта LTC, унапређењу доживотног образовања и социјалног укључивања.

Општи подаци

Уводни део садржи опште податке о држави чланици која подноси извештај

1. *Име земље Republic of Serbia*
 2. *Име и подаци о аутору (ауторима) извештаја*
 3. *Контакт подаци о аутору (ауторима) извештаја*
 4. *Име и контакт подаци званичне националне контакт особе задужене за питање старења*
 5. *Назив, референцу и датум усвајања или тренутни статус у припреми националне стратегије, акционог плана или сличног документа јавне политике у вези са старењем (молимо да доставите наведене документе као прилог у анексу)*
- National Strategy on Ageing, adopted on Government on 7-th September, 2006.**

1. Национална ситуација у вези са старењем

Први одељак (дужине од око 500 речи, односно једне А4 стране са једноструким проредом, без анекса) треба да пружи преглед националне ситуације у вези са старењем, уз осврт на демографски, друштвени, економски и политички развој, и посебно на веће изазове везане за старење становништва у земљи.

Један од кључних циљева националних извештаја јесте да се омогући државама чланицама да размене примере добре праксе и иновативне приступе сличним изазовима и могућностима везаним за старење њихових друштава, узимајући у обзир различите контексте у којима се одвија старење становништва. Стога, овај одељак може да садржи следеће:

- *Представљање демографских индикатора који треба да омогуће боље разумевање развоја земље у погледу питања која су предмет дискусије*
- *представљање кључних квантитативних друштвених и економских чинилаца и одлика који могу да помогну да се осветле питања која су предмет дискусије, као и да омогуће квантитативну анализу*
- *Кратак опис друштвене, економске и политичке ситуације, који може да помогне разумевању контекста у коме се решавају питања везана за старење у вашој земљи*
- **Демографско старење је у Србији настало под утицајем основних фактора (продужења живота и смањења наталитета) али и додатног подстицаја у виду механичког кретања становништва. Миграције су биле последица ратних сукоба у окружењу и дуготрајне кризе деведесетих (економске политичке и социјалне). У попису 2002. је утврђено да је процес старења у Србији у великој мери захватио целокупно становништво и да је становништво Србије изразито старо, по свим демографским критеријумима. Од укупно 7,5 милиона грађана 1,3 милиона има 65 и више година, тако да је учешће старијих становника веће од 17%. Учешће становника са 80 и више година је било 2%. Истовремено, просечна старост становништва је већ била већа од 40 година (Republic of Serbia without the data for AP Kosovo and Metohia).**

Процене указују да ће до 2030. године у Србији, проценат старијих од 65 година порастати на најмање 22%, односно приближно сваки четврти становник спадаће у групу старијег становништва. Уз пораст животног века за 1,4 године годишње, са 69,7 на 71,1 за мушкарце и са 75 на 76,4 за жене, проценат старијих од 80 година ће се према пројекцијама више него удвостручити. (Демографски индикатори у Анексу - Republic of Serbia without the data for AP Kosovo and Metohia).

Кретање БДП (per capita), у Србији, у периоду 2006 – 2010, јасно илуструје материјалну основу за развој земље као и за стратешке акције у области старења. У ЕУРима: 2006 –

3.144,4, 2007-3.856,6, 2008-4.444,5, 2009 – 3.945,4, 2010 – 3.870,7. Реални раст БДП је био у 2008 (5,5%), у 2009 пад (-3,1%), у 2010 (1,8%) Предвиђања за 2011 су 2,5% раста (source: Statistical Office of the Republic of Serbia <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=62>).

Земља је остварила значајан демократски и економски напредак, нарочито до 2008 а након тога се темпо развоја успорава. Друштвену, политичку и економску ситуацију одликују и одређене транзиционе слабости (проблеми у приватизацији, корупција, криминал). Један од основних политичких циљева Србије је интеграција у заједницу земаља Европске Уније. У том процесу је развијана нова политика старења која се ослања на МIPAA/RIS документа. Са новом политиком динамично расту капацитети услуга у локалној заједници. Остварен економски раст је помогао у смањењу сиромаштва старијих (нарочито пензионера). Са доласком нове кризе, после 2008 сиромаштво посебно осетљивих група као што су старији, поново расте. Умањени су већ постигнути позитивни ефекти и поново учвршћени приоритети као смањење сиромаштва старијих чиме су потиснути други, за старије такође веома важни приоритети (доживотно образовање, укључивање у заједницу).

Република Србија постигла је напредак у реформи раније нарушеног пензионог система, осигурањем редовне исплате и поштравањем критеријума за одобрење статуса пензионера. За пензије се, међутим, и даље одваја значајан део јавних расхода, 13% БДП, а недовољан однос броја оних који плаћају доприносе у односу на кориснике, захтева буџетске трансфере за покривање више од 40% разлике. Реформа пензионог система је политички врло осетљиво питање, као фактор у преговорима са Међународним монетарним фондом (ММФ) и дискутабилно питање за социјалне партнере. Око тога се окупља један добар део активног гласачког тела. Реформа се мора наставити како би пензиони систем побољшао орживост. (Source: Ка оквиру за активно старење, Кара Штерн, Гов РС, СИПРУ, 2011).

2. Методологија

Овај одељак (дужине до 500 речи, односно једне А4 стране са једноструким проредом, без анекса) треба да се бави методологијом коришћеном за евалуацију акција предвиђених јавним политикама које су предузете ради спровођења МIPAA/RIS у оквиру десет обавеза које проистичу из RIS. Предлажемо да користите како квантитативни, тако и квалитативни приступ за процену утицаја акција предвиђених јавним политикама.

Квантитативни подаци се могу преузети из текућих и новијих студија о старењу, како међусекторских (које процењују утицај јавних политика у неколико сектора), тако и уздужних (које посматрају утицај специфичне јавне политике у току одређеног временског периода).

Квалитативни подаци се могу добити путем партиципативног приступа “одоздо навише”, или се могу користити други расположиви квалитативни подаци из новијих истраживања (по могућству спроведених после 2007.). Уколико држава чланица жели да спроведе ново квалитативно истраживање за потребе овог извештаја, партиципативни приступ је погодна алатка за такав подухват, с обзиром да подразумева учешће старијих особа у процени утицаја који су акције предвиђене јавним политикама оствариле на њихов живот. Овај приступ је флексибилан, и може се прилагодити изазовима и могућностима специфичним за вашу земљу.⁵

⁵ За детаљан опис партиципативног приступа одоздо навише консултујте UNDESA (2006.), „Смернице за преглед и оцењивање Мадридског међународног плана акције у вези са старењем: Партиципативни приступ одоздо навише“ на <http://www.un.org/ageing/documents/MIPAA/GuidelinesAgeingfinal13%20Dec2006.pdf>

Опште узевши, овај одељак треба да се позива на интеракцију између различитих заинтересованих страна – као што су министарства, невладине организације (НВО), приватни сектор, академски кругови и саме старије особе – и на то како је ова интеракција допринела извештају. Уколико је могуће, овде треба описати и везе које су се успоставиле између прегледа и процене МIPAA/RIS и других механизма за праћење који су основани у вашој земљи.

- Коришћени су резултати студија и чланака: 1. „Они не могу да чекају“, NGO Amity, 2009, Београд. Испитивање обављено на репрезентативном узорку 1.021 старијих сиромашних особа, са територије целе Србије, 2. „Насиље над старијима у породичном контексту“, проф. др Невена Петрушић, Црвени крст и мрежа НВО ХуманаС, 2010. Београд. 3. “Social Wefare in Serbia” Ljubomir Pejaković, Survey, RS, no.1. 2011, 4. „Сиромашни стари и здравље“ Survey, RS, no.1. 2009, 5. „Златне шансе - ка оквиру за активно старење у Републици Србији“, Кара Штерн, Гов РС, СИПРУ тим, 2011, Београд, 6. Горан Пенев, „Recent trends in growth of population and its age structure in Serbia and other balkan countries and prospects of population aging until the middle of the 21st century“, Геронтолошки конгрес Србије, 2010, и „Србија средином 21 века- малобројна и остарела?“, Демографски преглед, 25/2007, ИДН, Београд.
- Коришћени су квалитативни подаци из резимеа дискусија у фокус групама и дубинских интервјуа (ИПА пројекат "Дијалог организација цивилног друштва о питањима старијих на Западном Балкану - Србија", 2010.)
- Коришћени су официјелни и посебно сачињени извештаји – анализе и научни чланци, из јавног, научног и невладиног сектора – Анализе из Пописа становништва, 2002, Републичког завода за статистику, извештаји Министарства рада и социјалне политике, Министарства економије и регионалног развоја, Министарства здравља, Министарства за људска и мањинска права, Министарства за Косово и Метохију, Министарства за финансије, студије и чланци Института за друштвене науке – центар за демографска истраживања, Републичког Института за јавно здравље Србије, Републичког завода за социјалну заштиту, а у НВО сектору, извештаји о раду Геронтолошког друштва, Црвеног крста, Мреже НВО ХуманаС, Савеза пензионера Србије.). На радној групи Савета за старост и старење вођене су дискусије о свим питањима из овог документа. У Савету од 15 – 5 има 65+ а 6 је представника НВО а додатно су у радној групи стручњаци делегирани по питањима.

3. Преглед и оцењивање националних акција предузетих да би се испуниле обавезе које проистичу из МIPAA/RIS

Овај део извештаја треба да буде подељен у пододељке од којих ће се сваки бавити једном појединачном RIS обавезом (у просеку око 400-500 речи по обавези на једној А4 страни са једноструким проредом, без анекса). С обзиром да многе обавезе наглашавају неколико аспеката ове теме, смернице предлажу неколико ставки за сваки аспект, у складу са садржином одговарајуће RIS обавезе. *Предложене ставке су наведене да вас усмеравају у вашим идејама – не очекује се од вас да извештавате по сваком аспект поменутом у оквиру листе ставки, него да одаберете оне који су најрелевантнији за вашу земљу.*

а) Општи радни оквир

Од вас се очекује да извештавате по свим обавезама. Имајте у виду да је на 3. заседању Канцеларије Радне групе за старење одлучено да државе чланице такође треба да извештавају и по обавезама у

оквиру којих нису оствариле напредак. Ово треба да помогне у назначавању области у којима је потребно још рада, и може да буде од користи у усмеравању дискусије на Министарској конференцији о старењу 2012. године.

Од извештаја се очекује да обухвата и доказе **резултата и исхода** које су оствариле описане мере, програми и иницијативе, и то нарочито у периоду после Конференције у Леону (од 2007. до 2011. или најновији доступни подаци). Када су у питању емпиријски докази, било би пожељније користити дуже временске периоде, што би могло да се представи у анексу.

б) Процена инструмената

Извештавање по RIS обавезама треба да обухвата процену инструмената, која ће се фокусирати на **јавне политике, законе и прописе** који су усвојени и/или измењени након Конференције у Леону (на пример, нови закон о палијативној нези, итд.); на **програме** који су покренути ради прилагођавања демографским променама (на пример, нови програм за помоћ у кући, итд.); на мере за адаптирање **физичке околине** (као што су нове стамбене или превозне услуге за старија лица); и ако је могуће, на расподелу и стопу годишњих промена у **буџетским линијама** релевантним за питање старења.

в) Национални капацитети

Треба такође поменути расположиве националне капацитете који се могу применити у оквиру сваке обавезе. Можете обухватити податке о:

- *институцијама задуженим за поступање по MIPAA/RIS*
- *организације старих које учествују у пратећим активностима*
- *образовне активности, истраживања и обуке које се тичу старења*
- *прикупљање података и анализу ситуације везану за старење у вашој земљи*
- *покретање финансијских ресурса намењених поступању по MIPAA/RIS*
- *успостављеним механизмима праћења који ће прегледати и вредновати MIPAA/RIS*

RIS Обавеза 1: Увести питање старења у све области јавних политика, са циљем да се друштва и економије ускладе са демографским променама да бисмо добили друштво за сва старосна доба

Овај пододељак треба да се фокусира на анализу тога да ли и до које мере увођење питања старења у све области друштва спада у приоритете на националном нивоу. Треба да открије да ли је старење укључено у планове развоја и стратегије јавних политика на националном, регионалном и локалном нивоу.

У својој анализи, можете размотрити следеће:

- *области у које је питање старења уведено*
- *до које мере различите јавне политике везане за старење прате свеобухватан приступ, до које мере су координиране међу собом и до које мере се доследно примењују*
- *иницијативе које је ваша земља предузела у борби против дискриминације на основу старости*
- *учешће старијих особа у развоју јавних политика и стратегија, и у њиховом спровођењу*
- *учешће НВО и приватног сектора у развоју јавних политика, и њихова улога у спровођењу политика и програма*

- На нивоу усвојених, националних стратешких акција (закона) феномен старења је на различитим нивоима имплементиран у област смањења сиромаштва, социјалне заштите, запошљавања, одрживог развоја земље, дискриминације, породичног насиља, у област здравствене заштите и безбедности пацијената, контроле и превенције хроничних незаразних болести, палијативног збрињавања, менталног здравља, решавања питања избеглица и расељених, заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, јачања односа са дијаспором, развоја званичне статистике и друге.
У области хуманитарног рада и волонтеризма старији су присутни и као корисници и активни као волонтери. На локалном нивоу Србије (167 општина), у преко 2/3 општина реализују се стратешки документи социјалне политике у којима су обухваћени старији.
- Јавне политике нису довољно међусобно координиране. Недостаје ближа сарадња међу различитим министарствима (као између МРСП и МЗ), али и међу различитим нивоима у оквиру истих министарстава. Као последицу тога истраживања указују да старији грађани често нису ни упознати са својим правима у различитим областима.
- У борби против дискриминације, 2009 је усвојен *Закон о спречавању дискриминације* са посебно препознатим феноменом дискриминације на основу старосне доби. Успостављена је канцеларија Повереника за равноправност која је започела са радом 2010. У систему социјалне заштите редовна евиденција старијих који су били изложени насиљу у породици, на националном нивоу, води се у складу са Породичним законом, од 2006. У периоду од 2007-2010 у просеку годишње у Србији, има око 800 старијих особа жртава породичног насиља којима је пружена подршка социјална услуга или нека друга.
- Сензибилизација јавности на тему дискриминације старијих особа је постала континуирана активност мреже НВО ХуманаС. Мрежу чини 15 невладиних организација а од тога пет има централу и више филијала по Србији тако да мрежа обухвата целу територију: Црвени крст Србије, Геронтолошко друштво Србије, »Каритас«, »Amity«, »Викторија«, »Ластавица«, »Коло српских сестара«, Добротворни фонд Српске Православне Цркве »Човекољубље«, Друштво за бригу о старима, Национална фондација за хуману старост, Савез пензионера Србије, Мрежа универзитета за треће доба, Хришћанско хуманитарно удружење "Хлеб живота", »Мока« и »Роса«. Обележава се јавним кампањама и конференцијом 15. Јуна, међународног дана борбе против насиља над старијима редовно последњих пет година. У истом периоду урађена су и три истраживања о дискриминацији старијих а препоруке за смањење дискриминације старијих достављене су Влади. У 2010 и 2011 НВО »Роса« реализује пројекат превенције насиља над старијим особама. Представници Црвеног крста Србије су представници Србије у Међународној мрежи за превенцију насиља над старијима (INPEA). Током 2009.године мрежа ХуманаС укључила се у глобалну кампању за лобирање за доношење нове конвенције Уједињених Нација. <http://www.humanas.rs/>
- Старији грађани Србије су укључени у развој јавних политика старења не само кроз опредељење путем гласања на изборима, него и преко представника више организација старијих као што је Савез пензионера Србије, Синдикат пензионера »Независност« и НВО које раде у интересу старијих и са старијима, учествују у јавним расправама поводом закона, у евалуацијама политика, у раду Савета Владе за питања старења и старости и сл. Иако не постоје прецизне бројке, старији грађани се сматрају најлојалнијим гласачима у Републици. На скупштинским изборима 2008 је илустрована снага Партије уједињених пензионера Србије када је удружила снаге са Социјалистичком партијом Србије и Уједињеном Србијом и постигла 313.896 гласова (7,58% укупног броја гласова), освојивши тако 5 посланичких места у Скупштини и постављање председника партије Јована Кркобабића на место потпредседника Владе. Актуелна итернет страница партије наводи како партија тренутно има преко 280.000 чланова. <http://www.pups.org.rs/>
- Невладин сектор је активно укључен и у креирање политике старења. Са циљем ефикасније сарадње Владе и невладиног сектора у 2010 је Влада основала посебну канцеларију за

сарадњу са НВО. Најинтензивнија сарадња је у заштити најсиромашнијих. НВО су све више и непосредни пружаоци социјалних услуга за старије у локалној заједници (слободна процена је да у 2010 има више од 60 таквих НВО у Србији). На пример, Каритасов програм кућна нега-дневни центри у 2010 години има 2.128 корисника и 110 волонтера. „Човекољубље“ реализује пројекат "Мобилна медицинска кућна служба", у Београду и Крагујевцу за 40 до 50 особа.

- Последњих година се интензивно развија и приватни сектор и то у области услуга здравствене заштите и услуге смештаја у дом. Према подацима МРСРП које региструје приватне домове од 2007 број домова је порастао скоро десет пута а (у 2010 – 81 приватни дом) капацитет је у 2010 у приватним домовима око 2000 места.

RIS Обавеза 2: Омогућити пуну интеграцију и учешће старијих особа у друштву

Државе чланице су се обавезале да ће дање јачати друштвено, економско, политичко и културно **учешће** старијих људи. Приликом извештавања о поступцима предузетим по овој обавези, *можете узети у обзир:*

- *мере које је ваша земља предузела да препозна, подстакне и подржи доприносе старијих особа друштву (нпр. медијске кампање, наставни програм у школама)*
- *механизме успостављене како би се чуло мишљење старијих особа о услугама које им се пружају*
- *канале за препознавање старијих особа као значајне потрошачке групе која има заједничке и специфичне потребе, интересе и склоности*
- *акције које промовишу активно старење и охрабрују учешће старијих у друштву, култури и економији*
- *активности предузете за промовисање политичког учешћа старијих особа, и то нарочито старијих жена*
- *механизме и организације који дају политички глас старијим особама*
- *постојање националног саветодавног тела о старењу или сличног институционалног механизма који укључује старије особе, како би се омогућио динамичан и координиран допринос старијих националним јавним политикама које пружају одговор на старење*
- *усвајање јавних политика и програма које треба да унапреде стамбене и животне услове старијих особа, и то нарочито у сеоским областима (приступ услугама и њихова приступачност, као што су становање, комуналије, енергија и вода, превоз).*

Државе чланице су се такође обавезале да ће промовисати интеграцију старијих лица, тако што ће их подстицати на активно учешће у њиховим заједницама, и тако што ће неговати међугенерациске односе:

- *кораци предузети да се промовишу старосно интегрисане заједнице у којима постоје просторије отворене за особе свих старосних доба, где се људи могу сусрети и комуницирати (нпр. заједнички локални центри за старе и младе).*
- *акције чији је циљ да промовишу добровољне активности које омогућавају старима и младима да ступају у интеракцију и помажу једни другима.*

RIS обавезе се такође позивају и на потребу да се **промовише позитивна слика старења:**

- *корацаи које је ваша земља предузела да промовише позитивну слику старења (нпр. медијске кампање; подстицаји за послодавце који промотвишу континуирану запосленост старих; иницијативе у локалним заједницама, уз учешће других социјалних актера, које треба да омогуће дијалог и боље разумевање између генерација)*
 - *мере предузете да се промовише диференциран и хетероген поглед на живот старијих особа, који би боље одражавао стварност*
 - *акције предузете (нарочито у сарадњи са мас медијима) са циљем да подстакну старе да подигну ниво свести опште јавности у вези са позитивним странама старења.*
- Политика интегрисања старијих у друштво је јасно дефинисана у стратешком оквиру и на нивоу закона а у пракси се најчешће заснива на акцијама и иницијативама невладиног сектора. Са тим циљем организације из мреже „ХуманаС“ и Геронтолошко друштво Србије је од 2008 године поводом међународног дана старијих, организовало активности за старије под називом „Олимпијада спорта, здравља и културе трећег доба“ (500 учесника из 56 градова). Од тада се програм реализује сваке године почетком октобра, у трајању 3 дана, у Соко Бањи, туристичком бањском месту на југу Србије. За неколико година је овај Програм интеграције старијих и међугенерациске солидарности у друштву израстао је у покрет (2011-Олимпијски покрет трећег доба Србије) популаран међу старијима и опште прихваћена манифестација потенцијала старијих на плану спорта, здравља и културе. У 2011 је одржана са више од 750 учесника из 70 градова, и 150 волонтера, студената који су учествовали у њеној организацији (<http://olimpijada3d.org/>)
 - Са увођењем система квалитета развијање механизма евалуације од стране корисника услуга у реформама у здравственој и у социјалној заштити је обавезно по законима о здравственој односно социјалној заштити.
 - У оквиру кампање мреже ХуманаС *Старење захтева акцију* представници старијих особа имају прилику да разговарају непосредно са неким од највиших представника власти у држави, а у организацији Црвеног крста и мреже ХуманаС. Конкретно, у протекле три године делегација старијих је разговарала са Министром рада и социјалне политике поводом сваког првог октобра а 2011 и са министром здравља.
 - Специфичне потребе, интересе и склоности старијих потрошача најбрже је препознао приватни сектор у трговини (акције, попусти за пензионере и старије) услугама (кредити код појединих банака, смештај у приватни дом) и туризму (бање, излети за пензионере) а постепено му се придружују и остали ресори пре свега, сама удружења старијих (Савез пензионера Србије и друге НВО). Може се констатовати да се у јавном сектору прилагођавања потребама, интересима и склоностима старијих дешавају најспорије.
 - Ради побољшања приступа превасходно социо-здравственим услугама *Геронтолошки центар за старе* у Београду је почетком 2011, основао посебан Инфо-Центар за пружање информација старима из Београда и целе Србије, из области социјалне заштите, здравствене заштите, ПИО, културе, саветодавни рад, подршку у кризним ситуацијама итд.
 - Међу акцијама које промовишу активно старење и охрабрују учешће старијих у друштву највећи допринос је остварио Црвени Крст Србије који само на програмима за старије на територији општина и градова широм земље, има већ неколико година у просеку ангажовано око 1000 старијих волонтера. Често су међу њима старији који су првобитно и сами били корисници Програма за старије.
 - Демократски развој вишепартијског система омогућио је настајање и Партије уједињених пензионера Србије која је са око 280 хиљада чланова и/или симпатизера (Извор: сајт ПУПС партије) освојила место потпредседника Владе и више значајних положаја који су од значаја за позицију старијих у друштву.

- Савет Владе РС за питања старења и старости ре-основан 2011, има у свом саставу од 15 чланова укупно 5 пензионера, 1/3 старијих од 65 година.
- Ради унапређивања стамбених и животних услова држава је увела механизам Социјалног становања (усвојен стратешки оквир и закон о социјалном становању, 2009). Проблем становања старијих од 65 година који на други начин не могу да реше питања становања решава се сада применом ове услуге. Данас у 404 стана у више од 40 општина, станује око 2000 лица међу којима има 25%, особа старијих од 65 година и већином у самачком домаћинству. Из ИПА фондова током 2011.г и 2012.г планира се изградња још 140 нових стамбених јединица.
- Раније уведени подстицаји за послодавце (ослобађање од плаћања доприноса у трајању од 2 године) који промовишу запошљавање старијих радника изнад 45 (ослобађање до 80 %) као и изнад 50 година (ослобађање 100%) су имали позитивне ефекте али после 2008 ти ефекти су мањи. Поред тога предвиђена је обавеза послодавца да задржи лице у радном односу три године после истека олакшице, односно послодавац је у обавези да запослено лице задржи у радном односу најмање 5 година од дана заснивања радног односа. Ову олакшицу не могу остварити државни органи и организације, јавне службе и уопште буџетски корисници.

Запошљавање старијих од 45/50

Запослени по олакшицама Закона о доприносима	2008		2009		2010	
	Запослених укупно	Старији 45/50	Запослених укупно	Старији 45/50	Запослених укупно	Старији 45/50
	10.008	3.509	4.469	1.942	3.794	1.750

RIS Обавеза 3: Промовисати равноправан и одржив економски раст, као одговор на старење становништва

Државе чланице су се обавезале да ће промовисати **равноправан и одржив економски раст**, као одговор на старење становништва. Како би се опбезбедило да раст буде одржив у погледу животне средине и друштва, напори да се оснаже економски раст и продуктивност морају бити праћени широким одговором у виду јавних политика, које ће се односити и на старење становништва. Равноправан раст омогућава то да ресурси буду доступни за пренос и расподелу међу генерацијама, и помаже да се осигура финансијска одрживост система социјалне заштите уопште, а посебно пензионих шема. *Можете се позивати на:*

- *стратегије усвојене са циљем да се ваша економија трансформише тако да се искорени сиромаштво, и то нарочито међу старима*
- *мере предузете да се преиспитају и прилагоде макроекономске политике, како би се оне бавиле потребама растућег старог становништва*
- **Стратешки оквир Србије који подржава трансформацију економије са циљем смањења сиромаштва настаје са Стратегијом за смањење сиромаштва (2003) кровном стратегијом у области социјалне политике. Тада је 14% становника или око милион људи живело испод линије апсолутног сиромаштва. Посебан део тог стратешког документа био је посвећен сиромаштву пензионера и старијих и поновном успостављању функција социјалног и ПИО система**

- Имплементација се одвијала на нивоу шест министарстава Владе РС: министарства финансија, министарства економије, министарства рада и социјалне политике, министарства просвете и науке и министарства здравља. Формирана је посебна Владина Јединица за смањење сиромаштва задужена за припреме одговора на питања утврђивања и праћења феномена сиромаштва. Републички завод за статистику увео је редовно годишње анкетирање потрошње домаћинства као и тржишта радне снаге (2006).
- Спровођење Стратегије за смањивање сиромаштва је обухватило и формирање *Контакт организација цивилног друштва*, са циљем омогућавања протока информација и комуникације између корисника и Владе. Контакт организација за старије, коју је водила београдска невладина организација *Amity*, окупила је скоро 70 организација цивилног друштва широм земље, укључујући удружења пензионера, канцеларије Црвеног крста у Републици Србији, верске заједнице и друге. Од тог броја, 54 организације пружају и непосредне услуге старијима. (Удружење грађана *Amity*, Водич за организације цивилног друштва које раде са/за старијима у Србији, 2007). Најнижи ниво сиромаштва забележен је у 2008 (6,9% становника испод линије апсолутног сиромаштва). У 2009 години имамо ситуацију где је 18,2% особа старијих од 65 и даље угрожено сиромаштвом (релативно сиромаштво) а 7,5% старијих живи испод линије апсолутног сиромаштва.
- Због постојећих економских проблема, нивоа продуктивности као и демографских промена, остаје неопходно да држава пажљиво балансира обавезе за обезбеђивање привредног раста и социјалне заштите. У априлу 2011 године усвојен је нови Закон о социјалној заштити који отвара реалне могућности за повећање броја корисника новчаних давања као и повећање новчаних износа за најсиромашније. Закон доприноси децентрализацији неких услуга и уводи наменске трансфере средстава за развој услуга на локални ниво. Истраживање о сиромаштву старијих је показало да новчану помоћ прима само 6% анкетираних сиромашних старијих (М.Пашевић, Survey, RS, no.2. 2009). Процењује се да ће број корисника са новим законом бити повећан за 50-60% а очекивања су и старијих због законски повећаног имовинског цензуса са 0,5 на 1 хектар (Lj. Pejakovic, Survey, RS, no.1. 2011, Social Wefare in Serbia).
- Једна од мера била је и аналитичко разматрање могућности приступа и политике активног старења у Србији. Јединица Владе која је прерасла у *Јединицу за социјално укључивање и смањење сиромаштва* је предложила низ акција које треба да реализује сама влада, локалне власти, међународни донатори, академска и стручна заједница, приватни сектор, медији и појединци свих узраста. („*Ка оквиру за активно старење у РС*“, *SIPRU Unit Gov. RS, 2011*)

RIS Обавеза 4: Прилагодити системе социјалне заштите, како би одговорили на демографске промене и њихове друштвене и економске последице

Државе чланице су се обавезале да ће предузети кораке да **осигурају финансијску одрживост система социјалне заштите**, суочене са демографским старењем. Сложиле су се да системи социјалне заштите треба да више подстичу грађане да буду део радне снаге, док истовремено штите најслабије групе у друштву. Системи социјалне заштите треба да се прилагоде тако да могу да испуне своје основне функције, а то је пружање помоћи онима који су у неповољном положају и чување оних који су изложени ризику. Системе морају да подржавају високе стопе запослености, свеобухватне здравствене услуге, функционални образовни системи и активне политике на тржишту рада.

У овом погледу, државе чланице су се сагласиле да ће радити на циљу одржавања и јачања основних функција **социјалне заштите**, а то је пре свега да се предупреди и/или смањи сиромаштво, и пруже одговарајућа давања за све. Поред овог, државе чланице су се сагласиле да ће прилагодити постојеће системе социјалне заштите демографским променама, и променама у породичној структури. У свом извештају, можете се позвати на:

- акције да се систем социјалне заштите у вашој земљи прилагоди друштвеним и демографским променама
- кораке предузете да се свим старијим особама омогући довољан приход
- јавне политике уведене како би се благовремено испуниле потребе старијих особа за лепезом социјалних и здравствених услуга, што обухвата и социјално становање и дугорочну негу
- акције чији је циљ да унапреде животни стандард особа са инвалидитетом и рањивих старијих особа, што ће им омогућити за задрже своју независност и достојанство

Државе чланице су се такође обавезале да ће успоставити нормативни оквир за **давање пензија на основу рада и приватних пензија**:

- кораци предузети да се успостави или даље развије нормативни оквир за давање пензија на основу рада и приватних пензија
- измене закона који регулишу обавезан одлазак у пензију

Државе чланице су се такође обавезале да ће посебну пажњу обратити на социјалну заштиту жена и мушкараца у току читавог животног века:

- јавне политике усвојене са циљем да се гарантује равноправан третман мушкараца и жена у систему социјалне заштите
- јавне политике усвојене са циљем да систем социјалне заштите подржи боље усклађивање радних и породичних обавеза у току животног циклуса (нпр. специјалне могућности за одсуство за запослене родитеље и друге пружаоце неге, или мере подршке као што су услуге неге за време одмора – односно, професионалне службе за пружање неге које услуге дају на *ad hoc* основама, како би редовни пружалац неге имао слободног времена).
- Усвојен је и ступио је на снагу нови Закон о социјалној заштити (2011) усклађен са стратешким оквиром и савременим европским стандардима. Закон у потпуности подржава реформу остваривање концепта интегралне социјалне заштите и постизање два посебна циља: (1) унапређење заштите најсиромашнијих, обезбеђењем егзистенцијалног минимума и још ефикаснији систем давања; и (2) развијање мреже услуга у заједници, увођењем интегралне процене и планирања у заједници, систем квалитета, територијално и функционално доступне услуге. Закон пружа већу заштиту и сиромашним старијима на руралном подручју и подстиче раст капацитета социјалних услуга у невладиној и приватном сектору. МРСП има водећу улогу у подржавању развоја невладиних организација које пружају социјалне услуге. На подручју севера Косова и Метохије на коме живе Срби битно је смањена доступност здравствених и социјалних услуга за старије. У пракси су највећи изазови у унапређивању доступности услуга социјалне заштите у руралним, удаљеним подручјима као и у побољшавању информисаности о правима самих старијих грађана.

**Број старијих корисника и остварена права и услуге социјалне заштите
у периоду 2007-10 у јавном сектору у Србији**

Старији корисници	2007	2008	2009	2010
Укупан број корисника 65+ у току године	79.874	93.588	99.938	106.800
Остварена права и пружене услуге	2007	2008	2009	2010
Стална новчана помоћ	15.095	15.054	15.982	17.783
Додатак за туђу помоћ и негу	21.923	23.201	25.258	27.400
Једнократна новчана помоћ	12.642	14.579	15.956	20.599
Помоћ у природи	5.377	5.199	4.574	6.656
Помоћ у кући	5.489	6.829	8.548	10.551
Смештај у дом За старије	9.276	9.728	10.122	10.114
Центар за дневни боравак	1.612	1.873	1.798	1.946
Клубови за старе	16.031	16.559	17.567	25.248

(Извор: Годишњи извештаји о раду Центара за социјални рад и домова за старе у Србији – 2010 Републички завод за социјалну заштиту)

Капацитети установа јавног сектора у систему социјалне заштите за старије кориснике су на нивоу 139 центара за социјални рад, 37 геронтолошких центара и домова за старе, 28 клубова, 19 дневних центара и 106 центара за помоћ у кући.

- Вишегодишња акција за увођење социјалних пензија предвођена домаћим невладиним организацијама (ХуманаС) и међународном подршком (HEI, Help the Aged) допринела је резултату - да социјална пензија уђе у стратешке Акционе планове конкретно у Стратегију за одрживи развој Србије, 2009.
- Поред Фонда за обавезно пензијско и инвалидско осигурање у Србији функционише и приватно, добровољно осигурање иако са значајно мањим бројем осигураника. За старије који су у систему обавезног пензионог и инвалидског осигурања у периоду од 2007. до 2011. године, настављена је реформа пензијског система, која је започета још 2001. године. (1) Старосна граница као услов за стицање права на старосну пензију (Закон 2005) је постепено подигнута за две године у периоду од 2008. до 2011. (старосна граница за мушкарце подигнута је са 63 на 65 година живота, а за жене са 58 на 60 година живота, уз задржавање додатног услова од најмање 15 година навршеног стажа осигурања). (2) Старосна граница за породичну пензију је у истом периоду подигнута, за мушкарце са 53 на 55 година живота, а за жене са 48 на 50 година живота. (3) Због последица економске кризе, износи пензија су замрзнути на нивоу из октобра 2008. године, све до децембра 2010. године, када су увећане за 2%. За 2011. и наредне године предвиђено је усклађивање пензија два пута годишње, према формули која укључује кретање два нова параметра: кретање реалног БДП-а и кретање потрошачких цена.
- Крајем 2010. године, усвојене су измене Закона о пензијском и инвалидском осигурању, које представљају наредну фазу реформе система. (1) Даље поступно подизање услова за стицање права на старосну пензију од 35 година стажа осигурања (жене), односно 40 година (мушкарци) и најмање 53 године живота за пет година, на ниво од 58. година живота, у периоду од 2011. до 2023. Услов од 35 година стажа осигурања ће за жене бити подигнут на 38. година. (2) Подизање услова за стицање права на породичну пензију поступно за три

године, у периоду од 2012 до 2017. године, на ниво од 58 година живота за мушкарце, односно 53 година живота за жене. (3) Поред законских промена, треба напоменути да је свим корисницима пензије који примају пензију у износу мањем од 30.000 РСД или 300 ЕУР (приближно просечној заради у Србији), исплаћена је републичка једнократна помоћ у износу од 5.000 РСД или 50 ЕУР, у октобру 2010. године. У граду Београду су такође, пензионери са најнижим пензијама (испод 140 ЕУР) као помоћ на крају године добили још један износ своје пензије.

- Један од циљева Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности (2009) са Планом акција до 2015 садржи промовисање политике запошљавања која доприноси усклађивању радних услова и породичног живота по европском моделу равнотеже између каријере и породице. Исход је да пракси још нема позитивно утврђених индикатора који би указивали на ефекте реализовања акционог плана.

PENSION DATA (Source: Center for liberal democratic study CLDS, Belgrade, 2011.)

Data for 2009

System dependency ratio (insured/pensioners) = 1.47

System dependency ratio (insured workers/pensioners from employee fund)= 1,34

Current replacement rate (average worker 40 years service)= 76.5%

Public pension spending in % of GDP = 13.4%

Public pension benefit ratio (benefit including disability and survivors/net wage)= 68.4%

Take up ratio (pensioners 65+/population65+)=76.9%

Data for 2010

Current replacement rate in 2010 = 71.8%

Public pension spending in % of GDP around 12%

RIS Обавеза 5: Омогућити тржиштима рада да одговоре на економске и социјалне последице старења становништва

Државе чланице су се обавезале да ће предузети мере да омогуће тржиштима рада да одговоре на економске и социјалне последице старења становништва. У овом погледу, обавезале су се да ће покушати да подигну стопу запослености, и то нарочито запослености старијих особа. У вашем извештају, када се будете бавили мерама предузетим да се промовише приступ могућностима запошљавања и смањи број особа без запослења, нарочито у старијим старосним групама становништва⁶, *можете* поменути:

⁶ Молимо наведите специфичне старосне групе старијих особа, уколико се то односи на ваш извештај (на пример: 50-64 године, 55+, 65+)

- *активне политике на тржишту рада (помоћ у тражењу посла, обука, саветовање, итд.)*
- *прилагођавање наставног програма потребама на тржишту рада: мере да се олакша прелазак из формалног образовања на тржиште рада*
- *напори да се смање трошкови рада који нису везани за плату, уз истовремену заштиту радничких права; поједностављивање чинилаца који утичу на смањење потражње за радом (нпр. претерани административни прописи, итд.)*

Државе чланице су се такође сложиле да побољшају запошљивост старијих радника:

- *мере предузете да се побољша запошљивост старијих радника, нпр. кроз каријерно усмеравање и обуку, промовисање учења у току читавог живота (пружање обуке релевантне за посао како би се радници прилагодили тржишту рада које се мења), унапређење радних услова.*

Повећати стопе учешћа за све мушкарце и жене јесте још једна од обавеза држава чланица.

- *кораци предузети да се подигне стопа учешћа свих мушкараца и жена на тржишту рада, нпр. путем уклањања препрека и дестимулација за останак на радном месту*
- *специфичне мере да се повећа стопа учешћа жена на тржишту рада, нпр. путем одговарајућег образовања и обуке, напора да се прошире њихове могућности за запошљавање, и избегавања дискриминаторних ситуација у вези са пензионим давањима или личним приходом.*

Државе чланице су се обавезале да ће предузети кораке да подигну старносну границу у којој људи престају да раде, како би одлазак у пензију учиниле **флексибилнијим и постепеним**:

- *кораци предузети да се уведу подстицаји за учешће старих особа на тржишту рада*
- *укидање подстицаја за рани одлазак у пензију*
- *успостављање механизма за промовисање глатког и постепеног одласка у пензију*
- **У периоду од 2007. до 2011. године знатно је унапређен институционални и законодавни оквир за доношење и спровођење политике запошљавања. Политика запошљавања у ширем смислу, усмерава се на креирање радних места и подстицање запошљавања. Као основни инструмент политике запошљавања установљен је Национални акциони план запошљавања (НАПЗ), који се почев од 2009 доноси на годишњем нивоу.**
- **У 2009 су донета и два реформска закона - Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености и Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом. Савремена законска решења подстичу запошљавање и подржавају децентрализацију политике запошљавања и доношење одлука у вези запошљавања на локалном тржишту рада и стварање потребних услова за радно-активациону интеграцију старијих и особа са инвалидитетом.**
- **У социјалној заштити је пракса на више места у Србији - реализација акредитованих програма едукације о старењу и обуке неговатеља за старе. Полазници се бирају у групама које се иначе тешко запошљавају (старије жене – рурално подручје). У Геронтолошком центру у Београду је у току 2010 године оспособљено је 40 геронтодомаћица а половина је након оспособљавања и добила посао.**

- У марту 2010. године усвојена је Стратегија каријерног вођења и саветовања и Ациони план за њено спровођење, која подржава процесе промена и модернизације у области образовања одраслих.
- Закон о социјалној заштити (2011) увео је могућност да центри за социјални рад склапају са корисницима уговоре о њиховој активацији. У том контексту је законом прецизирана сарадња ЦСР са Националном службом запошљавања.
- Национална стратегија запошљавања за период 2011-2020. године усвојена је 19. маја 2011. године („Службени гласник РС”, број 37/11) којом је дефинисан основни циљ политике запошљавања Републике Србије, да се до краја 2020. године успостави ефикасан, стабилан и одржив тренд раста запослености и да се политика запошљавања и институције тржишта рада потпуно ускладе са тековинама ЕУ. Идентификовани су и основни изазови са којима се Република Србија суочава и који се морају решавати у наредном периоду и то: демографски изазов, радне миграције и регионалне разлике, образовни изазов, институционални изазов и дуалност која је присутна на тржишту рада.
- И поред настојања Републике Србије да различитим програмима и мерама подстакне запошљавање становништва и истовремено смањи незапосленост, услед дугорочних негативних привредних трендова, транзиционог реструктурирања и економске кризе почев од 2008. године индикатори тржишта рада у Републици Србији имају негативно кретање.

Индикатори тржишта рада старијих, 55-64

Старосна група 55-64	Април 2008.	Октобар 2008.	Април 2009.	Октобар 2009.	Април 2010.	Октобар 2010.	Април 2011.
Стопа активности	40,3%	41,0%	39,8%	38,9%	36,9%	37,7%	37,2%
Стопа запослености	37,4%	37,9%	35,9%	35,0%	32,6%	33,1%	31,8%
Стопа незапослености	7,3%	7,6%	9,9%	10,0%	11,6%	12,2%	14,6%
Стопа неактивности	59,7%	59,0%	60,2%	61,1%	63,1%	62,3%	62,8%

(Извор: Анкета о радној снази, Републички завод за статистику)

Стопа запослености постепено је у опадању од 2008. године у свим старосним групама па и у старосној групи 55-64 година, а према последњој АРС из априла 2011. године износи 31,8%.

Стопе запослености по полу и старости

Период	Април 2008.	Октобар 2008.	Април 2009.	Октобар 2009.	Април 2010.	Октобар 2010.	Април 2011.
Укупно 15-64	54	53,4	50,8	50	47,2	47,1	45,5

Мушкарци 15-64	62,3	62,2	58,7	57,4	54,3	54,4	52,2
Жене 15-64	46	44,7	43,3	42,7	40,2	39,9	38,8
15-24	21	21,2	16,8	17	15,1	15,2	14,1
25-34	65,3	63,4	62,7	60,6	57,3	56,4	54,2
35-44	69,8	76,4	74,3	73,6	71,2	71	69,7
45-54	71,8	67	63,7	64,3	61,6	62,9	60,6
55-64	37,4	37,9	35,9	35	32,6	33,1	31,8
65+	12,9	11,4	10,7	9,7	8,9	7,5	6,1

- 2010.године донет је и Закон о спречавању злостављања на раду (мобинг), који забрањује било који вид злостављања на раду и у вези са радом уз обавезу послодавца да запосленог заштити и створи услове неопходне за здраву и безбедну радну околину. Законом су утврђена права запосленог, који сматра да је изложен злостављању, и поступци за остваривањем тих права.
- Важећи Закон о раду чланом 175 предвиђа да се одлази у пензију са 65 година и најмање 15 година уплаћиваних доприноса, али предвиђа и могућност договора са послодавцем да се рад продужи. Договор запосленог и послодавца омогућава успостављање механизма глатког и постепеног одласка у пензију. Али, ако се договор не постигне одлазак у пензију постаје принуда.

RIS Обавеза 6: Промовисати начело учења у току читавог живота, и прилагодити образовни систем тако да излази у сусрет измењеним економским, друштвеним и демографским околностима

Државе чланице су се обавезале да ће промовисати учење у току читавог живота, и да ће прилагодити своје образовне системе како би изашли у сусрет измењеним економским, друштвеним и демографским условима.

Нарочито су се обавезале да омогуће и подстичу учење у току читавог живота. Када се будете бавили овом обавезом у свом извештају, можете се осврнути на:

- *кораке предузете да се образовне институције прилагоде потребама пензионера*
- *иницијативе предузете у вези са програмима пред одлазак у пензију*
- *прилагођавање образовног наставног програма како би се људи припремили на живот испуњен непрекидним променама, и како би стекли неопходне вештине и статове везане за флексибилност; промовисање нових дидактичких метода у том погледу.*

Државе чланице су се такође обавезале да ће **образовни систем** да оствари бољу запошљивост свих људи:

- *кораци предузети да се успоставе ближе везе између образовних институција и послодаваца, као и да се послодавци подстакну да радницима различитог старосног доба, укључујући и старије раднике, пруже обуку на лицу места*

- *развој и/или промовисање специјалних програма чији је циљ да особама које су рано напустиле систем формалног образовања помогну да се врате на тржиште рада*
- *кораџи предузети да формално школовање постане родно осетљиво, нпр. путем увођења родно осетљивог наставног програма, специфичних програма за девојџице и жене, и специфичних програма за старије жене чији је циљ да им помогну да се врате на тржиште рада.*
- Усвојен је и уређен стратешки оквир. Усвојена је Стратегија образовања одраслих (2006) која је заснована и на Стратегији о старењу и циљу о доживотном образовању посебно старијих. Закон о образовању одраслих који је у процедури усвајања (2011) у великој мери обезбеђује и остваривање интереса старијих у образовању. У пракси је нешто успорена имплементација.
- За образовање старијих и пензионера доступни су програми Пројекта Универзитета за треће доба у Београду, Новом Саду и Вршцу али се после 2007 број полазника смањује. У Београду је у 2010 нешто више од 600 полазника јер се реализација пројекта ослања искључиво на самофинансирање а стандард старијих је опао. Пројекат Универзитета за треће доба у Београду, међу својим програмима управо садржи програме погодне пред одлазак у пензију.
- У 2010 години покренут је и нови Пројекат међународне сарадње на подручју академског образовања старијих (Србија Немачка, Бугарска, Румунија). Циљ је био развити сарадњу између универзитета и невладиних организација, неговати идеју доживотног учења и активног старења за старије одрасле у подунавском региону. То се нарочито односи на развијање универзитетски заснованих образовних програма за циљну групу "старијих одраслих" и обезбеђивање њихове доступности за јавност у сарадњи са образовним и културним удружењима. Централни догађај пројекта био је "Академски дан", који је свака од земаља организовала на свом универзитету. Извршено је претходно истраживање интереса полазника за академске програме континуираног образовања а резултати су показали да су интересовања велика и то углавном старијих са вишим или високим образовањем. На Београдском универзитету програм је реализован на Филозофском факултету (јун 2011. теме су биле из области психологије, антропологије и националне историје, 63 учесника).
- Институције Раднички универзитети који постоје у градовима широм Србије (18) развијају и промовишу у оквиру неформалног образовања низ специјалних едукативних програма. Циљ је да се помогне углавном одраслим али и старијим особама да се врате на тржиште рада, особама које желе да стекну додатна знања или да промене занимање и животне навике. Око 25 000 полазника је користило услуге у јавном неформалном образовању. Истовремено се динамично развија и понуда обука и образовања у приватном и невладином сектору.
- Програм за подстицање запошљавања и самозапошљавања рањивих група жена у Аутономној Покрајини Војводини 2009-2011. године предвиђа мере за запошљавање жена, инвалида, Ромкиња, старијих жена из сеоских домаћинстава, увођење родне перспективе у програме запошљавања и самозапошљавања, увођење евиденције за праћење положаја различитих рањивих група жена и мушкараца на тржишту рада.

RIS Обавеза 7: Тежити да се људима омогући квалитетан живот у свим старосним добима, што подразумева одржавање независног становања, здравља и благостања

Државе чланице UNECE-а су се обавезале да ће тежити да људима омогуће квалитетан живот у свим старосним добима, што подразумева одржавање независног становања, здравља и благостања. Државе чланице су се посебно сагласиле да ће промовисати здравље и благостање у

току читавог животног века, тако што ће увести питање здравља у све јавне политике у свим секторима. У свом извештају, можете се осврнути на:

- *акције предузете да се питање старења интегрише у секторске политике*

Поред овога, државе чланице су се обавезале да ће омогућити **равноправан приступ** здравственим и социјалним услугама, укључујући и дугорочну негу за особе свих старосних доба:

- *циљане мере које смањују неравноправност у приступу здравственим и социјалним услугама, укључујући људе у сеоским и удаљеним областима*
- *иницијативе да се побољшају услуге дугорочне неге за старије особе, и то посебно у виду услуга на нивоу заједнице, које су потребне да би се превазишао јаз између услуга на нивоу домаћинства, које се најчешће траже, и услуга на нивоу институција, које се заправо пружају*
- *акције да се унапреди координација и интеграција услуга које се пружају старијим особама (нпр, кроз системе за управљање случајевима)*
- *иницијативе које се тичу социјалних потреба у случају деменције и Алцхајмерове болести*
- *напори да се унапреди обука за пружаоце услуга, професионалце, волонтере и чланове породице*
- *напори да се унапреде вештине старијих особа, у погледу бриге о себи, унапређења здравља, превенције болести и инвалидитета*

Државе чланице су се такође обавезале да ће омогућити одговарајуће финансирање здравствених и социјалних услуга за особе свих старосних доба:

- *кораци предузети да се омогући ефикасно, равноправно и одрживо финансирање здравствених и социјалних услуга за особе свих старосних доба*

Поред овога, државе чланице су се обавезале да ће помоћи људима да доносе здраве одлуке:

- *мере предузете да се подстакне живљење здравим животним стилем (нпр. информационе кампање).*
- **Министарство здравља 2008 оснива Комисију за унапређење здравља старих коју чине 23 стручњака или представника из свих врста јавних здравствених институција (примарне, секундарне и терцијарне медицине) као и из социјалне заштите - домова за смештај старијих, академије - Медицинског факултета, из јавних институција - завода за геронтологију и палијативно збрињавање, републичког института и градског завода за јавно здравље, из хуманитарног/невладиног сектора - Црвеног крста и неколико невладиних организација. Комисија је израдила радну верзију Националног програма здравствене заштите старих у Србији. Републички завод за јавно здравље је у периоду 2007-11 организовао укупно 74 кампања на нивоу Србије према „Календару јавног здравља“ који подразумева обележавање свих важнијих датума посвећених здрављу.**
- **Манифестације - Фестивали здравља који се организују у свим градовима Србије са циљем да промовишу здраве стилове живота за све генерације и на овај начин повећавају доступност за неке услуге превентиве. Београд сваке године крајем септембра организује Фестивал здравља – манифестацију која траје 3 дана (са више од 25 хиљада посетилаца) која поред промоције здравља и знања нуди више разних услуга превентивне здравствене заштите и својим садржајима окупља све генерације (међугенерациска сарадња) али највише старије грађане. На фестивалу здравља је обележен и 1 октобар и промовисало се**

више од 20 невладиних организација, неколико приватних и неколико државних установа које нуде старијима разне врсте социјалних услуга.

- Капацитети у јавном сектору здравствене заштите старијих су 161 домз здравља, 40 опшних болница, 40 специјалних болница, 5 здравствених центара, 9 клиничких центара, 6 клиника, 50 института – са око 30 хиљада постеља у болницама. Део ових укупних капацитета опредељен је за старије што сада није довољно.

(Source Republic Institute for public health: http://www.batut.org.rs/download/health_indicators_rs.html.)

- Изменама Закона о здравственој заштити 2011 у праксу су имплементирани законске мере које се односе директно на старију популацију. Предвиђено је да поред Београда (који има већ више од 2 деценије) и сви већи градови Србије добију институцију кућног лечења и услуге здравствене и палијативне заштите за старије у локалној средини. Ову делатност ће обављати и у Нишу, Крагујевцу и Новом Саду. Измене и допуне Закона о здравственом осигурању 2010 донете су ради ефикаснијег финансирања здравствене заштите.
- Изменама Закона о здравственој заштити 2011, као и доношењем Закона о социјалној заштити 2011 предвиђени су механизми контроле квалитета здравствених услуга и услуга социјалне заштите којима се смањује неравноправност у приступу квалитетној услузи и уједначава ниво квалитета здравствене и социјалне услуге у целој земљи.
- На 4 медицинска факултета је предмет геријатрија обавезан или опциони на основним студијама а у виду специјализације у оквиру интерне медицине на факултету у Београду. Унапређивање обуке за пружаоце услуга у социјалној заштити је извршено увођењем акредитације програма на републичком ивоу.
- Владин Савет за питања старења и старости препоручио Влади да у оквиру Акционог плана Стратегије о старењу покрене законске активности о дугорочном збрињавању старијих. Препорука је посебно усмерена на уређивање питања сарадње у заштити старијих између установа здравствене и социјалне заштите на локалном нивоу (2011). Иначе већ две трећине општина и градова има Сервисе социјалних услуга (помоћ у кући) а истовремено и Домови здравља (центри за примарну здравствену заштиту) све више развијају патронажну службу и за старије.
- Академија, Медицински факултет београдског универзитета – Институт за неурологију, отворио је Центар за деменције, 2010. Министарство здравља разматра иницијативу да се и у новоформираним заводима за геронтологију и палијативно збрињавање уведу и ови Центри да би се бавили раном детекцијом деменција и њиховом терапијом на примарном нивоу здравствене заштите.
- Црвени крст Србије већ се десет година реализује о обезбеђује средства за свој Програм бриге о старима. Акцент је на најугроженијој старијој популацији. Циљ Програма је да старија особа остане што дуже у свом окружењу и да при том умањи потребу за разним видовима институционалне помоћи. Програм се реализује здравствено превентивним активностима, кроз помоћ у кући, психосоцијалну подршку и клупске активности старијих. У 2011 Програм је активан у 53 општине у Србији, потпуно је на волонтерској основи и у њему сарађује око 1000 волонтера Црвеног крста. Ови волонтери су у 70% случајева старије особе – пружају услуге популацији од приближно 6200 најугроженијих старијих корисника. Поред ових 53, у још 20 организација Црвеног крста развијени су програми намењени старијима кроз финансирање локалних самоуправа, Министарства здравља или других донатора за око 250 корисника. Црвени крст Војводине едуковао је 20 едукатора за обуку чланова породице за кућну негу и психосоцијалну подршку болесника у 8 општина (2011.година).
- У оквиру Палијативне неге Црвени крст Србије едуковао је 88 едукатора из организација Цивилног сектора за палијативну негу. Црвени крст Србије преко својих општинских организација континуирано едукује волонтере и чланове породица за што квалитетније пружање услуга старијима постоји и приручник који је дистрибуиран свим организацијама које реализују програм усмерен је на неговање и помоћ неговатењима.

- Црвени крст Србије континуирано едукује и саме старије на тему превенције и здравих стилова живота и то се организује у скоро свим локалним срединама где постоје општинске организације Црвеног крста и најмање једном годишње. За ове сврхе користи се и приручник који је дистрибуиран свим организацијама које реализују програм усмерен на неговање и помоћ неговатељима.
- Нови закон о социјалној заштити 2011 у потпуности је уредио механизам финансирања социјалних услуга за старије обавезујући локалну самоуправу да распише јавну набавку услуга на подручју општине и трансфере са републичког нивоа за сиромашне општине.
- Републички Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ (Центар за промоцију здравља) у сарадњи са 23 окружна института јавног здравља спроводе активности превенције и промоције здравља старијих особа у Србији на нивоу републике кроз стручно методолошку подршку и сарадњу са окружним институтима. У периоду 2007-2010 одржано је 85 стручних скупова, са више од 5 хиљада медицинских и других радника. На нивоу округа, окружни институти раде са установама превентивне здравствене заштите, медијима и становништвом; На нивоу локалне заједнице - домови здравља (161) повезују све секторе и организације у којима се пружају примарне здравствене услуге и спроводе активности према становништву.

RIS Обавеза 8: Увести приступ родне равноправности у друштво које стари

Државе чланице су се обавезале да ће увести приступ родне равноправности у друштво које стари. У свом извештају, можете се осврнути на:

- *мере предузете да се питање родне равноправности уведе у све области друштва, да се уклоне све препреке за родну равноправност, да се елиминишу сви облици дискриминације над женама, и да се промовише индивидуални развој за жене у току њиховог животног циклуса*
- *акције које посебно обраћају пажњу на прикупљање и анализу података разврстаних према полу и старосном добу*
- *мере за промовисање економских права жена (као што је законодавство чији је циљ да гарантује једнаку плату за једнак посао, да заштити жене на радном месту, да усклади радне обавезе са породичним животом, итд.)*
- *јавне политике социјалне заштите које су ревидиране тако да гарантују пуно и равноправно учешће мушкараца и жена у системима социјалне заштите*
- *мере да се подстанке и олакша равноправна подела породичних дужности и послова између мушкараца и жена*
- **Република Србија је, 2009 донела Закон о забрани дискриминације, који представља кључни национални правни инструмент у регулисању равноправности и обезбеђења људских права. Исте године је донет и Закон о равноправности полова, који уводи забрану дискриминације жена у различитим областима: запошљавања, социјалне заштите и здравствене заштите, са пратећим подзаконским актима. Раније су усвојена два стратешка документа: Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности, а септембра 2010. године усвојен је Акциони план уз ову Стратегију за период од 2010. до 2015. године.**
- **2011. године, усвојена је Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима у сврху: успостављања система примарне, секундарне и терцијарне превенције, унапређења нормативног оквира за заштиту жена од насиља, побољшања мултисекторске сарадње и подизања капацитета органа и служби и унапређења система подршке жртвама насиља.**

- *Закон о равноправности полова* наглашава обавезу државних органа да воде статистику разврстану по полу, али и старости у свим областима друштвеног живота (члан 40.). Такође, обавеза је послодавца (члан 12.) да води евиденцију о полној структури запослених и обавештава надлежно министарство. Републички завод за статистику је двојезично (на српском и енглеском језику), у сарадњи са Управом за родну равноправност Министарства рада и социјалне политике, издала 2008.године публикацију *Жене и мушкарци у Србији*. Сајт Управе за родну равноправност у МРСП садржи Матрицу података (родно сензитивних индикатора) учесника жена и мушкараца у разним областима. Матрица је доступна на сајту Управе за родну равноправност – www.gendernet.rs.
- Сви прописи који се односе на социјалну заштиту су 2010 /11 ревидирани су са становишта родне равноправности. И *Закон и инвалидском и пензионом осигурању* (са последњим изменама из 2009.године) Овај Закон прописује да се одређивање висине старосне, односно инвалидске пензије осигуранику жени за навршен стаж осигурања увећава за 15 процената. То практично значи да се женама са стажом до 35 година, рачуна аутоматски 40 година стажа осигурања, тј. процентуално додаје око 15 одсто. Старосна граница за удовице је за пет година нижа у односу на осигуранике-мушкараце, тако да ће она након постепеног подизања, у 2011.години, за удовице износити 50 година, односно 55 година за удовце. Жени, која је родила треће дете, по том основу, урачунава се у посебни стаж време у трајању од две године.

RIS Обавеза 9: Пружити подршку породицама које пружају негу старијим лицима, и промовисати међугенерациску и унутаргенерациску солидарност међу њиховим члановима

RIS описује породицу као основну јединицу друштва. Државе чланице су се обавезале да ће пружити подршку породицама које пружају негу старијим лицима, како би одговориле на потребе и измењене улоге појединачних **чланова** породице, и ојачале **међугенерациску и унутаргенерациску солидарност**. У свом извештају, *можете* се осврнути на:

- *измене у политикама које се баве породицом, како би се прилагодиле демографским променама*
- *политике и програме који су усвојени као одговор на потребе чланова породице различитог старосног доба*
- *специфичне елементе који су уведени у ове политике и програме како би промовисали равноправност између мушкараца и жена*
- *мере за подизање нивоа свести у вези са доприносом старијих лица породици, заједници и целокупном друштву*
- *мере усвојене да се породицама помогне да се баве са растућим обавезама везаним за негу старијих чланова*
- *механизме успостављене да се ојача улога заједница, организација и удружења у пружању подршке и неге старијим особама*

Државе чланице су се такође обавезале да ће помоћи породицама да се изборе са друштвеним и економским последицама демографских промена:

- *подршка породицама које пружају негу својим члановима, увођење политика и услуга окренутих ка породици*
- *прилагођавање инфраструктуре градова потребама породица, и то посебно потребама младих и старијих особа, како би се омогућило да генерације живе заједно; унапређено планирање услуга*

- У Србији је по Закону о социјалној заштити локална самоуправа надлежна за обезбеђивање и финансирање социјалних услуга у заједници. Од преко 160, у већем броју локалних самоуправа се за породице старијих обезбеђују следеће услуге: једнократне новчане помоћи, помоћи у природи, помоћ у кући и коришћење клуба за старије, а најмање једна трећина општина и градова поред тога обезбеђује услуге дневног боравка оброке у неродној кухињи за сиромашне, субвенције за комуналне трошкове, субвенције за превоз, субвенције за куповину лекова. У Београду се износи сталних новчаних помоћи увећавају за 17% а услуге јавног превоза (и још неке) су за грађане 65+, бесплатне. У реализацији функције социјалне заштите породице јавни сектор услуга постепено губи некад доминантну позицију а све више су у пружању социјалних услуга равноправан партнер хуманитарне и невладине организације. И приватни сектор пружалаца социјалних услуга се развија врло динамично. У већини општина и градова се последњих неколико година редовно пригодним програмима за старије обележава 1 октобар (предавања, услуге превентивне медицине, рекреативни, културни, уметнички програми).
- Да би се одговорило потребама породице, за развој локалних услуга Влада и МРСП су основали Фонд за социјалне иновације који је у периоду 2007/10 само за подршку породицама старијих особа, подржао 117 пројеката (од тога УНДП 34) у 71 општини у укупној вредности 3,5 милиона евра. Доминирале су услуге помоћи у кући, услуге дневног боравка, развој клубова за старе, помоћи у набавци помагала. Поред тога МРСП је у сарадњи са ДФИД подржало још 82 пројекта којима су се у локалним заједницама још у 40 махом мање развијених општина уводиле услуге помоћи у кући за старије и инвалидне особе и неколико дневних боравака.
- Црвени крст Србије је 2010. почео са реализацијом пројекта "Брига за старије у локалној заједници" који се реализује у партнерству са NVO Yanos Public Health из Холандије. Директни корисници пројекта су старије особе којима је потребна константна брига и пажња у три општине, индиректни су чланови породица (неформални пружаоци неге), волонтери Црвеног крста, припадници одговарајућих служби и структура у заједници. Резултат пројекта биће развој Дневних центара у три пројектне општине а истовремено је и оснажено породично окружење.
- У оквиру ИПА пројекта "Дијалог организација цивилног друштва о питањима старијих на Западном Балкану" који се реализује у Албанији, Босни и Херцеговини и Србији једна од најважнијих активности је развијање група самопомоћи. Ове групе имају за циљ мотивисање и оснаживање самих старијих људи да што самосталније решавају своје проблеме које су сами идентификовали. У Србији је мрежа невладиних организација ХуманаС и Црвени крст Србије иницирале организовање 48 група самопомоћи које окупљају 462 старије особе у 27 општина. ХуманаС је мрежа од 15 организација цивилног друштва која се залаже за хуманизацију животних услова у старости и која подржава остваривање веће и активније улоге старијих у развоју друштва за све генерације у Србији.
- Крагујевац је први град у Србији у коме локална самоуправа у сарадњи са здравственим, социјалним установама и НВО развија концепт дугорочног збрињавања старијих односно, интегрисане социјално-здравствена заштита старијих. НВО „Викторија“ из Крагујевца развија сервисе подршке породицама (сервис за прање, пеглање, занатске услуге, снабдевање) за Крагујевац - 80 корисника (донатор МРСП); Програм психо-социјалне подршке - 150 корисника (донатор МРСП); Програма јавних радова – обуке за геронтодомаћицу и запослење за 6 месеци, за 30 особа, (донатор НСЗ), програм група за самопомоћ, општина Крагујевац и још 3 суседне а обухваћено око 200 старијих (донатор Дијаспора).
- У настојању да се унапреди инфраструктура и прилагоди окружење у Србији су на снази сви релевантни прописи о изградњи објеката који морају да буду доступни старијима као и особама са инвалидитетом. У пракси, се поштовање ових прописа не контролише редовно а поправке и изградња прилаза јавним и стамбеним објектима је после 2008 због кризе успорена.

RIS Обавеза 10: Промовисати спровођење и праћење Стратегије регионалног спровођења, кроз регионалну сарадњу

Државе чланице UNECE-а имају примарну одговорност за спровођење и праћење RIS. Препоручује се да државе то чине, између осталог, путем регионалне сарадње, учешћа цивилног друштва, и у сарадњи са секретаријатом UNECE-а.

Анализа ваших активности у овој области може да узме у обзир следеће:

- *активности које је ваша земља предузела да ојача сарадњу између земаља чланица UNECE-а у области старења (нпр. учествовање на састанцима UNECE-а и ECV-а, размена информација са државама чланицама и Секретаријатом UNECE-а)*
 - *могућности за сарадњу пружене цивилном сектору*
 - *тражена/примљена помоћ од Секретаријата UNECE-а и/или других тела система Уједињених нација, у вези са спровођењем RIS (уколико је ово био случај, размислите да дате и кратку евалуацију)*
 - *могуће потребе за помоћи*
- Србија је као земља чланица, активно подржала сарадњу између земаља UNECE-а у области старења. После активног учешћа у изради Леонске декларације и на Министарској конференцији о старењу у Шпанији, Србија је редовно преко својих представника учествовала на годишњим састанцима UNECE-а у области старења - 2008,2009,2010. Учествовала је у формирању Европске групе за старење 2008 и у раду Бироа групе 2009 и 2010 у коју је биран focal point on ageing.
 - Могућности за сарадњу са невладинимсектором пружене су на годишњем састанку UNECE-а 2008 када је заједно са представником владе (focal point on ageing) био присутан и представник невладиног сектора (НВО „Ластавица“). Али, међународно учешће невладиних представника Србије обезбеђено је у области јачања капацитета за старење (едукацији) у два наврата: 7-дневној радионици на Међународном институту за старење на Малти, октобра, 2009 (Црвени крст Србије) и на 10-дневној радионици у Хаифи, у фебруару, 2011 захваљујући сарадњи са Изралеском агенцијом за међународну сарадњу и развој (мрежа НВО „ХуманаС“) и УНФПА.
 - Сарадња focal point on ageing Србије са Секретаријатом UNECE-а постоји континуирано обзиром да је представник Србије члан Бироа Радне групе за старење, али и посебно, везано за prevode policy briefs на српски и њихово постављање на сајту UNECE-а.
 - Србија је у 2011 примила и реализовала пројектну подршку УНФПА која је пресудно утицала на квалитетнији и динамичнији рад Савета Владе за старење и старост (април – децембар 2011) и радне групе Савета која је имала задатак да пружи стручну подршку focal point on ageing и циљ што квалитетнији одговор у Reporting on National Follow up to the RIS/MIPAA (јун – октобар, 2011). Савет је у току 2011 реализовао значајне делове свога програма активности. Поред тога, очекују се и значајнији позитивни ефекти на политику старења у делу подршке УНФПА који се односи на подржавање израде посебне анализе резултата пописа са аспекта старења, после Пописа становништва који је сада у току.
 - Србија има пред собом још много изазова у прилагођавању демографском старењу нације. Обзиром на прогнозе и очекивања да се у земљу прелију последице актуелне међународне кризе има и разлога и простора да се обрати за помоћ.
-

4. Закључци и приоритети за будућност

Овај одељак (око 1000 речи или две стране А4 формата с једноструким проредом) треба да:

- *пружи кратак резиме тога до које мере се ваша земља позабавила изазовима и могућностима у вези са старењем становништва од Конференције у Леону 2007.*
 - *назначи, на основу датих процена и с освртом на очекивани демографски развој у будућности, шта ће бити будући изазови ваше земље у вези са старењем*
 - *назначи јаке и слабе стране ваше земље када је у питању старење становништва*
 - *наведе будуће активности у области старења становништва и појединаца, као и у другим с овим повезаним областима*
 - *предложи прилагођавања постојећих јавних политика*
 - *утврди приоритете за даља истраживања у јавним политикама*
 - *назначи потребе за развојем капацитета*
 - *опише ниво потребе или жеље за разменом искуства између земаља*
 - *наведе затхеве, потребе и жеље ваше земље у погледу рада са међународним организацијама у области старења.*
-
- **Породица је примарни оквир и окружење у коме већина старијих у Србији налази и основну подршку и сигурност. У периоду после 2007 године у Србији је у многим областима живота порасла свест о старењу и последицама. У локалној заједници се захваљујући развоју невладиног и приватног сектора убрзано јављају услуге за помоћ старијима и породици. Иако су присутни изазови одрживости функционишу основни системи сигурности и заштите (ПИО и социјална заштита). Нови приступи старењу су сада стратешки (све чешће и законски) оквир. Основни изазови су сиромаштво старијих (2009 - 7,5% испод линије апсолутног сиромаштва, 18,2% испод линије сиромаштва), боље прилагођавање старењу на тржишту рада, већа имплементација старења у област здравствене заштите и кроз доживотно образовање старијих постизање већег нивоа социјалне укључености.**
 - **На основу датих демографских пројекција (без обзира која се опција сценарија има у виду) према којима се процес старења становништва даље динамично наставља може се закључити да ће изазови бити пре свега, у области реформе ПИО у правцу његове веће одрживости, у области реформе здравствене заштите ка већем капацитетима и квалитету услуга за старије, у социјалној заштити на увођењу социјалних пензија, у запошљавању на концепту активног старења и на унапређењу доживотног образовања и обуке.**
 - **На нивоу становништва - постоје предности у развијеној солидарности унутар и између генерација. У друшву је слабост што још нисмо обезбедили обједињен одговор државе на изазове које поставља старење становништва (јавни, невладин и приватни сектор услуга за старије, обједињено и уједначеног квалитета) што приозилази и из недовољно сарадње и координације и из недостатка материјалних ресурса.**
 - **Изазов је пронаћи одговарајуће ресурсе за развој капацитета здравствених услуга односно услуга ЛТЦ уопште а посебно за услуге у локалној заједници (услуге дневног боравка, помоћи и неге у кући, услуге палијативне заштите и сл) намењене дементним и инвалидним особама и њиховим породицама. Ресурси недостају и за подршку породици која брине о старијима у области развијања сервисних услуга домаћинству (чишћење, прање и пеглање, достава хране, ситне поправке).**
 - **Политику старења треба ревидирати са становишта резултата Пописа становништва који је у току и посебне Анализе о популацији старијих која ће бити урађена. Треба више подстицати истраживања у области старења и резултате више користити у пракси.**

- Дефинисани у препорукама Савета за старење: апсолутну предност треба да имају програми и акције који су већ садржани у важећим законским и стратешким документима и чија је сврха: већи обим социјалних трансфера, бољи положај старијих радника на тржишту рада, доступнија и квалитетнија здравствена и социјална заштита, бројније и квалитетније укључивање старијих грађана у живот заједнице, развој геронтологије и политике старења засноване на чињеницама
- Кроз професионалну обуку унапредити услове за увођење питања старења у ресоре здравствене заштите, рада и социјалне заштите, просвете и науке, финансија, и сл. Подстицати професионални развој невладиних и приватних капацитета.
- Размена знања, искустава и примера добре праксе је суштиски важан мотив а уједно и жеља већине професионалаца који у Србији учествују у раду са старијима и за старије.
- Међународна, као и сарадња са УН организацијама је пре свега, пожељна за подршку у реализацији додатне анализе из Пописа која би била усмерена на старију популацију на истраживачким пројектима везаним за развој услуга за старије као и за унапређење знања и вештина кадрова у области старења.

National Focal Point on Ageing,

Lidija Kozarcanin, PhD

**Republic of Serbia
Ministry of Labour and
Social Policy
Mihaila Pupina, 2
Belgrade
October, 2011.**

**This Report is approved by President of the Council for Ageing and Old Age,
relevant national advisory body, Minister for Labour and Social Policy,**

Mr Rasim Ljajic

Анекс

- 1. Списак организација, с контактима, у вашој земљи које су непосредно учествовале у припреми овог извештаја (списак са контактима)*
- 2. Национални акциони план за старење и релевантни закони у вези са старењем (Национална стратегија о старењу, Закон о социјалној заштити, Закон о забрани дискриминације)*
- 3. Сав други релевантни материјал (индикатори, извештаји, табеле)*